

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת וישב ע"ד:

מתי צריך לחשוש לדברי חלומות

א. ברמב"ן על הפסוק "ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם"¹ כתב וז"ל: "יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים, והיה נגיד בבית שר גדול במצרים, איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו, כי מצרים קרוב לחברון כששה ימים, ואלו מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו... אבל היה רואה כי השתחוית אחיו לו.. אי אפשר להיות בארצם.. כי יבואו כולם שמה ויתקימו כל חלומותיו".

[וביאור דבריו, שיוסף הבין שהחלומות הם גילוי משמים שאחיו ואביו צריכים לבוא למצרים ולהשתחוות לו, ונהג על פי זה באופן שיגרום להם לבוא לבסוף.]

ב. ולכאורה למדנו מדברי הרמב"ן חידוש גדול לדינא, שמי שנאמר לו בחלום לא לעשות משהו שמחויב בו מדין כיבוד אב ואם לא יעשנו, משום שהחלום הוא א' מס' בנבואה² וגילו לו משמים שעדיף לא לעשות את הדבר לטובת אביו, וצ"ע בזה.

ג. והנה בגמ' במסכת סנהדרין³ אמרו "הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו, ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן, של מעשר שני הן, זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין", וכעין זה אמרו בגמ' במסכת גיטין⁴ על אותו אפוטרופוס שלא הניחו ר"מ למכור את קרקעות ועבדי היתומים, אף שבחלום נאמר לו שיניח לו. [ונפסק כן להלכה בשו"ע⁵.]

ומבואר שאין צריך לחשוש מדינא לדברי חלומות, ואפילו במקום שהתברר שמקצת החלום אמת, שהרי מצא את הכסף במקום שנאמר לו, אעפ"כ אין צריך לחוש למה שנאמר לו בחלום שהכסף הוא מעשר שני ויכול לנהוג בו כדין חולין.

ד. ומאידך בגמ' במסכת נדרים⁶ מצינו שמי שנדוהו בחלום יתירנו בפני עשרה, שיש לו לחוש שמא מן השמים נידוהו, הרי שיש לחוש לדברי חלומות. וצ"ע מה בין זה למה שנאמר בגמ' בסנהדרין, וכנ"ל.

ובפשטות י"ל, דלענין נידוי שיש כאן חשש סכנה יש לחשוש לחלום, דחמירא סכנתא, אולם לענין הלכה אין לחשוש לדברי חלומות.

ה. אולם מצינו בראשונים שדנו איך הדין במי שנדר או נשבע בחלום, האם צריך לחוש לנדרו, וכתבו הרשב"א⁷ והרא"ש⁸ שאף שמעיקר הדין היה נראה שא"צ לחוש להם, מ"מ

¹ בראשית מ"ב ט'.

² ברכות נז:

³ דף ל.

⁴ דף נב.

⁵ חו"מ רנ"ה ט'.

⁶ דף ח'.

⁷ שו"ת ח"א סי' תרמ"ח.

⁸ שו"ת כלל ח'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

יחמיר ויתירם⁹, והביאו כן בשם הגאונים¹⁰. ולדבריהם צ"ב מה בין זה למה שמצינו בגמ' לענין מע"ש וכו', וכנ"ל, וצ"ע.

ו. ואמנם נחלקו הרדב"ז¹¹ עם החת"ס¹² מה הטעם שיש לחוש לנדר שנדר בחלום [הלא ודאי שלא נדר מדעתו, ואיך יתחייב מכח מה שעשה בחלום], דהרדב"ז כתב שהוא משום שיש כאן גילוי משמים שצריך לחוש לדבר כאילו נדר ממנו, והחת"ס כתב שצריך האדם לחוש שמא החליט כן ביום, ומחשבתו התגלתה בחלום בלילה, וצריך לחוש לנדר מדין קבלה בלב לדבר מצוה.

[ונ"מ רבתי בין הטעמים, שלחת"ס לכאו' אין דין זה רק בנדר לדבר מצוה, ולרדב"ז דין זה הוא אפי' בדבר הרשות. עוד נ"מ באם יודע שהרהר על כך ביום, דלרדב"ז לכאורה אין כאן בית מיחוש, דחלומו הוא מכח מחשבתו, ואין כאן כל גילוי מלמעלה [וכמו שמצינו בפוסקים שמי שהרהר ביום וחלם בלילה על כך אין צריך הטבת חלום כלל], ומאידך לחת"ס אדרבה יש כאן לחוש יותר.]

ז. וא"כ לחת"ס לכאורה לק"מ, דבאמת מדינא אין צורך לחוש לחלומות, ושאני הכא דחיישינן שקיבל כן בלבו ביום ושכח קבלתו, אולם לרדב"ז צ"ע מאי שנא מהא דאיתא בגמ' בסנהדרין ובגיטין, וכנ"ל.

ח. ואמנם דברי החת"ס צע"ג, דבמקור הדברים בדברי הראשונים נראה להדיא כרדב"ז, שהרי הראשונים למדו את דין נדר בחלום מדינו של מי שחלם חלום רע שצריך הטבת חלום, וכן למדוהו מדין נידוהו בחלום, וכתבו שלכן יתיר לכתחילה בפני עשרה דוקא [כדין נידוהו בחלום] ושיחפש אנשים האוהבים אותו שיתירו לו [כדין הטבת חלום], ולחת"ס הלא מדין התרת נדרים דעלמא אתינן עלה, ואין לזה שייכות להטבת חלום ולדין נידוהו בחלום כלל, וצ"ע¹³.

ט. ואמנם לרדב"ז צ"ע, דהגאונים כתבו שיתיר נדרו בחרטה כשאר נדרים, ואי משום שגילו לו משמים שעליו להיאסר, איך שייך להתחרט על כך, וצ"ב.

י. ושמא הגאונים והראשונים חששו לשני הדברים, גם לחששו של הרדב"ז וגם לחששו של החת"ס, ומהאי טעמא כתבו שיתיר בפני עשרה וכו' ובפני אוהבים כהטבת נידוי וחלום, ומאידך יתיר בחרטה שמא קיבל כן בלבו.

יא. ועדין קצ"ע דבשו"ע¹⁴ הביא ב' דיעות אם חיישינן לקבלה לדבר מצוה שבלבו, כל שלא הוציא כן בשפתיו, ונראה שנקט השו"ע לעיקר שאין צריך לחוש לנדרו כל שלא הוציא בשפתיו, וא"כ מדוע כאן חשש לקבלה שבלבו וצריך התרה בחרטה, וצ"ב.

⁹ וע"ע בר"ן בנדרים שם ח'.

¹⁰ הובאו הדברים בטור וב"י ובשו"ע יו"ד סוף סי' ר"י.

¹¹ שו"ת ח"א סי' צ"ט.

¹² שו"ת יו"ד סי' רכ"ב.

¹³ ועיין פתחי תשובה יו"ד סי' ר"י ס"ק ג' שעמד קצת בזה.

¹⁴ חו"מ סי' ר"ב סעיף ח'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- יב. ועכ"פ לאחר שנראה לכאור' מדברי הראשונים שחששו לסברת הרדב"ז, ושהנודר בחלום צריך לחוש לנדרו שמא מן השמים גילו לו שעליו לנהוג איסור בדבר זה, שוב צ"ע מאי שנא מהא דאמר לו בעל החלומות מעשר שני הוא וכו', ששם לא חיישינן לחלומו כלל.
- יג. ומצאתי שעמד על כך בתשב"ץ¹⁵ וכתב לחלק שלגבי ממון שיש לו חזקת היתר אין צריך לחוש לנדרו, ולגבי איסור יש לחוש לנדרו מספק.
- וכתב שם בטעם הדבר על פי מה שאמרו בגמ' בברכות "רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו וכתיב החלומות שוא ידברו, לא קשיא כאן ע"י מלאך כאן ע"י שד"¹⁶.
- וכתב התשב"ץ דא"כ בכל חלום יש ספק האם חלום אמת הוא או שקר, ולכן בממון אזלי לקולא ובאיסורים לחומרא¹⁷.
- יד. ומעתה שוב צ"ע, דאם חלום הוא ספק אם הוא אמת או לא, איך היה מותר ליוסף להימנע מכיבוד אב ולצער אביו כ"כ מכח חלום.
- טו. אמנם לביאורו של התשב"ץ י"ל בפשיטות, שיוסף ידע בודאות שחלומו ע"י מלאך ולא ע"י שד וכדו', ובכה"ג בודאי יש להישמע לחלום.

.

¹⁵ שו"ת ח"ב סי' קכ"ח.

¹⁶ יעו"ש בתשב"ץ שכתב שרבים מהחלומות הם מכח הדמיון בעלמא, והם בכלל מה שאמרו כאן ע"י שד, יעו"ש"ה. [ולולי דבריו היה נראה שבחלומות הבאים מכח דמיון לא דיברו כלל, ורק בחלומות הבאים ע"י גילוי חילוקי שגם בהם יש אמיתים והם הבאים ע"י מלאך ויש שאינם אמיתים והם הבאים ע"י שד.]

¹⁷ יעוין עוד בהעמק שאלה על השאלות פרשת מקץ שכתב בזה שבאמת א"צ לחוש לחומות כלל, ורק לענין נידוי קים להו לחז"ל שיש לחוש לזה, יעו"ש. [וצ"ע לדבריו ממה שדימו הראשונים לזה את דין נודר בחלום, וצ"ב].